

giájával, akkor biztosan jobban örül a könyvben található szerkezeti megoldásnak.)

A gyakorló pedagógus számára a legizgalmasabb fejezet a IV. (Mesemorfológia az oktatásban). Ez a fejezet részletesen mutatja be az egyes mesék szerkezeti elemzését a funkciók és szerepkörök jelezése alapján. Ha valakit a 117. lapon található 35(!) funkciójel és a 120. oldal 10 szerepkörjele elriasztana a mesemorfológia tanításának kipróbálásától, azt a szerző szavaival nyugtatom meg (és egyben biztatom is a kísérletre): „Áttekintve a funkciósoron soknak tűnhet a funkciók száma, vagy felróható, hogy Propp elemzésénél problémának tartottuk a túlrészletezett szegmentálást, s mi magunk is túlságosan aprólékosak vagyunk. ... Mi külön jelet adunk minden funkciónak, mert az oktatásban a jel ki-találása, használata külön öröm, játék, ...” (Ki-emelés tőlem: F. K.) Továbbá a könyvben látható fotók is a szerző szavait szemléltetik: derűs gyermekarcok, csillogó szemek; a rejtvényfejtés izgalmát tükröződik a tekintetekben.

A IV. fejezetben nemcsak a mesemorfológia tanításának módját találjuk meg, hanem segítséget kapunk ahhoz is, hogyan ellenőrizhetjük tanulóink irodalmi ismereteit, írásbeli és szóbeli szövegszerkesztését.

A szerző munkája meggyőzően érvel eredményeivel: a mesemorfológia tanításával elérhető, hogy a mesemondás (-írás) ne mesélés legyen csupán, hanem szövegszerkesztés már ebben az életkorban is. Általánosabban is értelmezhetjük eredményét: ezek a tanulók pontosan el tudják különíteni a valóságban végbemenő események szükségszerű sorrendjét és a nyelvi leképezés (szövegalkotás) szerkezeti változathatóságának lehetőségét.

A könyvet Függelék és igényesen összeállított, jól használható Irodalomjegyzék egészíti ki.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1986. 255. l.

B. FEJES KATALIN

I. L. Mubanov:

INTONACIJA V RUSSZKOJ GYIALOGICESZKOJ RECSI

A szupraszegmentális elemek közül az intonáció (mondathanglejtés; beszéddallam) tervszerű tanításának a kérdése lényegében a 60-as évek második felében került napirendre, mivel a *beszédcentrumúság* elvének az érdemi realizálása enélkül elképzelhetetlen lett volna az oroszoktatásban. Nem véletlen, hogy Jelena Andrejevna *Brizgunova* teóriája első változata is 1967-ben jelent meg a Russzkij jazik za rubezson c. folyóirat első számában (1967. évi 1. szám, 35–42. lap.).

Az orosz idegen nyelvként oktató szovjet kollégák előtt világgá vált, hogy a nemzeti nyelv-

vek intonációs rendszerében — a vitathatatlan egyezések mellett — van egy sor sajátos, „nemzeti” vonás is, amelyeknek a tudatos (és nemcsak imitatív) elsajáttatása elsősorban a leendő orosztanárok esetében elengedhetetlen részfeladat.

Az utóbbi időben jó néhány gyakorlati orosz intonációs kurzus jelent meg a Szovjetunióban Brizgunova kurzusa (Az orosz beszéd hangjai és intonációja, 1969, és más kiadások) mellett. Ezek sorában jelentős helyet foglal el Ivan Lukjanovics *Mubanov* két munkája: Segédkönyv intonációból (Moszkva, 1983), valamint Az intonáció az orosz dialogikus beszédben.

Az utóbbi munka a külföldi filológus hallgatókat évek óta tanító I. L. Mubanov igen körültekintően összeállított, hasznos munkája, amely nemrég jutott el hozzánk is tetemes példányszámban.

A könyv második (átdolgozott és bővített) kiadása is szerencsésen ötvözi az egyes intonációs alaptípusok bemutatását (IK—1—7), illetve gyakoroltatását a kiválasztott lexikai témákkal, amelyek száma tizenhat (Könyvek; Könyvesbolt; Az idő; az ebéd stb.).

A jeles elméleti szakember munkájához hanganyag is készült, ez azonban — ellentétben a Segédkönyv intonációból c. műhöz készült kazettával — etalonpéldányok formájában a moszkvai Puskin Orosz Nyelvi Intézet külföldi kihelyezett tagozatainál (így pl. Budapesten) található meg magnetofonszalagon. Meg kell jegyeznünk, hogy ez a „közbülső láncszem” egy kissé nehézkessé teszi azt, hogy ez az értékes hangosított anyag külföldön is azonnal eljusson azokhoz, akiknek erre szükségük van (elsősorban az orosz szakos főiskolai és egyetemi hallgatókra gondolunk, illetve a posztgraduális képzésben részesülőkre).

Mubanov könyve 2. kiadásában alaposabb és árnyaltabb bemutatásra, illetve gyakoroltatásra kerül az IK—5, IK—6 és az IK—7. Az egyes intonációs alaptípusok (IK—1-től IK—7-vel bezárólag) rövid jellemzése kitűnő összefoglaló azok részére is, akik az orosz intonációt alaposabban még nem tanulmányozták volna elméleti és gyakorlati vonatkozásban (7—14. lap). Ezért használható ez a könyvecske a *bazai orosz tanárok továbbképzésében is* — történjék az szervezett vagy egyéni formában.

A szerző könyvén végigvonul az a gondolat, hogy az egyes intonációs alaptípusokat nem szabad mereven és dogmatikusan kezelni, hiszen egy és ugyanazon mondat különféle IK-val eljuttatható bizonyos érzelmi-értékelő és egyéb nyelvi funkciók ilyen vagy olyan fokú kiemelésé következtében (vö. pl.: 11. és 13. lap).

Az egyes dialógusok feldolgozására a szerző 3 lépcsőt javasol: 1. a dialógus előzetes — lexikai és egyéb szintű — feldolgozása; 2. a hanganyag bemutatása és feldolgozása; 3. csoportmunka a dialógus alapján (szöveg + hanganyag szintézise).

Arnyaltabb bemutatásra kerül a két dallam-csúccsal rendelkező IK—2 („duversinnaja IK—2”); 12—13. és 184. lap).

A könyvecske végén adott összefoglaló (168—189. lap) világosan vázolja azokat az intonációs típusokat, amelyek az egyes dialógusok keretében — az érintett szemantikai funkciókból következően — bemutatásra, illetve gyakorlásra kerülnek. Ez azért is lényeges, mert bizonyos intonációs típusok és altipusok a *szövegben* kerülnek egyértelmű és félreérthetetlen realizálódásra, ami a külföldiek számára lényeges. Ilyenek pl. a „Nu, csto ti!” típusú ellenvetések (32—40. lap), amelyek az új általános iskolai orosz tankönyvekben is megtalálhatók.

Tény az, hogy az orosz intonációs rendszer bemutatott — Brizgunova teóriájára épülő — elsajátítási modellje mellett léteznek más teoretikai alapvetések is (vö. pl. L. L. Bulanyin, L. V. Bondarko, M. I. Matuszevics vonatkozó munkáit), mégis — láthatóan — az IK-kra épülő feldolgozási szisztéma bizonyul metodikailag hasznosnak, hiszen nagy intenzitással alkalmazzák a szovjet felsőoktatásban.

I. L. Mubanov könyvének a lektora A. M. Vizgina (V. I. Lenin Tanárképző Főiskola, Moszkva), aki — a szerzőhöz hasonlóan — hosszú évek óta foglalkozik külföldiekkel.

Russzkij jazik, Moszkva, 1987.

DR. HAJZER LAJOS

K. W. Butzer

A FÖLDFELSZÍN FORMAKINCSE

A földfelszín formakincse, alaktana (amelyet geomorfológiának nevezünk) a felszín formáinak eredetével, a formákat felépítő kőzetanyagokkal és a felszínt alakító folyamatokkal foglalkozik.

A földrajznak ezen tudományága a földrajz és a földtan határterületén helyezkedik el. A felszíni formák létrejötte és állandó változása, átalakulása az emberi fantáziát régóta foglalkoztatta, róla elméleteket alkottak (pl. Davis, Penck, Markov vagy a magyarok közül Bulla Béla), amely elméletek a megismerés folyamatában többször módosultak. Így történt most is, amikor K. W. Butzer az újabb feltárások és ismeretek alapján jelentős változásokat javasolt, kifejezéseket módosított, elsősorban az — Európában is használt — egységes kifejezés használatára törekedve.

K. W. Butzer a geomorfológia legfontosabb kérdéseit összefoglaló munkájában, a nálunk kevésbé ismert angol-szász geomorfológiai iskola fogalmát használja, de figyelembe veszi a hagyományos német iskola eredményeit is, amely nálunk leginkább használatos volt. Könyvében végig követhető a szigorúan logikus természettudományos szemlélet a felszíni formák kialakulásának, fejlődésének és pusztulásának folyamatában. A megismerés folyamatában először a földkéreg szerke-

zetét, ásványos összetételét és kőzettani felépítését vizsgálja. A felszín domborzatának fejlődését a külső erők munkáján keresztül mutatja be, ahol a kőzetek elbomlásának folyamatát, az üledékes és metamorf kőzetek keletkezését jól érthetően tárja az olvasó elé. Ismerteti a lepusztuláson alapuló talajképződésnek a felszínfejlődésben betöltött szerepét. Bemutatja a lejtős felszínek denudatív formálódását, valamint a folyóvíz és a jég felszínformáló tevékenységét. A tengerfenék domborzatát a legújabb elmélet, a lemeztektonika alapján tárja az olvasó elé. Klimatikusk morfológiát művelve mutat rá az éghajlat és a felszínformák közötti szoros kapcsolatra. Könyvének utolsó fejezetében szintézisét adja a felszín formakincse általános alakulásának, ahol összefoglalja a kontinens felszínalakítását, ezzel megadva a földrajzi elhelyezkedésüket.

K. W. Butzer könyvének nagy értéke a fejezetek logikai sorrendjén túl, hogy pontos és korszerű fogalmakat használ érthető magyarázatokkal. Minden fejezetében több ábra, térkép és képanyag teszi lehetővé a földrajzi fogalmak jobb megértését, szolgálhat az iskolai oktatásnál táblai vagy fóliarajzként is.

A szerző gazdag szakirodalmi hivatkozást említve könyvét értékes név- és tárgymutatóval látta el, ezáltal kézikönyvként kínálja az olvasó szakembereknek.

A könyv sajátos feldolgozása és megjelenési formája alapján értékes segédkönyve lehet a földrajzot tanító tanároknak és a geográfiát tanuló fiataloknak egyaránt, de kellemes olvasmányként szolgálhat a természetet kedvelő olvasó számára is.

Gondolat, Bp., 1986. — 519. l.

DR. BAGDI SÁNDOR

SZÁMÍTÁSTECHNIKA AZ ISKOLÁBAN

Új általános iskolai kémiai programok (kaszettán):

— TITRÁLÁS: A sav—bázis reakció, kémhatás, indikátor téma legelterjedtebb alkalmazását, a titrálást mutatja be a program, majd játék, verseny lehetőségét biztosítja.

Commodore plus/4 gépre, ára 150, — Ft.

— EGYENLET: A kémiai egyenletek írását gyakoroltató program. Apró lépésekben, minden hibalehetőségre kitérve halad, majd részletes értékelést és gyakorlófeladatokat ad. Egyéni gyakorlásra, konzultációra alkalmas elsősorban.

Commodore 16 és plus/4 gépre, ára 199, — Ft.

— HIDRATÁCIÓ: Egy ionkristály vízben oldását több lépésben grafikusán modellezi a program, második részében pedig kémiai részecskék szabad mozgásával lehetőséget ad a képernyőn különböző képződmények létrehozására. Segítség-, illetve ellenőrzésképpen néhány tipikus szerkezet rajza bekérhető. Tanári demonstrációra és tanulói gyakorlásra egyaránt felhasználható.